

Малахова Маргарита Олександрівна,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
б-р І. Шамо, 18/2, м. Київ, 02154
m.malakhova@kubg.edu.ua

ORCID iD: 0000-0002-8287-5374

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність статті зумовлена завданнями вищої школи щодо підготовки компетентного конкурентоспроможного фахівця в галузі мистецької освіти, який характеризується сформованістю відповідних обраному фаху професійно-особистісних якостей та здатністю їх реалізувати у вихованні школярів засобами музичного мистецтва. Мета статті полягає у визначенні сутності й структури професійно-особистісних якостей учителя музичного мистецтва на основі аналізу філософських, психолого-педагогічних та музично-методичних праць. Методологія дослідження ґрунтується на комплексному застосуванні методів аналізу (наукової літератури з метою визначення продуктивних професійних та особистісних якостей учителя), узагальнення (теоретичних положень щодо формування у майбутніх учителів професійно-особистісних якостей), синтезу (наукової теорії та практики професійної діяльності вчителя музичного мистецтва з метою визначення сутності й структури професійно-особистісних якостей цього фахівця). Результатом проведеного дослідження є авторська дефініція професійно-особистісних якостей учителя музичного мистецтва та визначена на її основі структура, яку складають професійно-педагогічні, музично-творчі й соціально-особистісні якості. Сформульовано висновки про те, що професійно-особистісні якості вчителя музичного мистецтва є компетентнісними характеристиками, наявність яких забезпечує успішність музично-педагогічної та музично-творчої діяльності.

Ключові слова: професійно-особистісні якості, структура професійно-особистісних якостей учителя, учитель музичного мистецтва.

Малахова М.А.

Профессионально-личностные качества учителя музыкального искусства как предмет научного исследования

Актуальность статьи обусловлена задачами высшей школы по подготовке компетентного конкурентоспособного специалиста в области художественного образования, который характеризуется сформированными соответственно избранной специальности профессионально-личностными качествами и способностью их реализовать в воспитании школьников средствами музыкального искусства. Цель статьи состоит в определении сути и структуры профессионально-личностных качеств учителя музыкального искусства на основе анализа философских, психолого-педагогических и музыкально-методических трудов. Методология исследования основана на комплексном применении методов анализа (научной литературы с целью определения продуктивных профессиональных и личностных качеств учителя), обобщения (теоретических положений по вопросам формирования у будущих учителей профессионально-личностных качеств), синтеза (научной теории и практики профессиональной деятельности учителя музыкального искусства с целью определения сути и структуры профессионально-личностных качеств этого специалиста). Результатом проведённого исследования является авторская дефиниция профессионально-личностных качеств учителя музыкального искусства и разработанная на её основе структура, составляющими которой определены профессионально-педагогические, музыкально-творческие и социально-личностные качества. Сформулированы выводы о том, что профессионально-личностные качества учителя музыкального искусства являются компетентностными характеристиками, наличие которых обеспечивает успешность музыкально-педагогической и музыкально-творческой деятельности.

Ключевые слова: профессионально-личностные качества, структура профессионально-личностных качеств учителя, учитель музыкального искусства.

Marharyta Malakhova

The Professional and Personal Qualities of Music Teacher as a Research Subject

The article's relevance arises from the tasks of higher education to train a competent competitive specialist in the field of art education, which is characterised by the appropriate professional and personal qualities, as well as the ability to apply them in educating students through music. The goal of this article is to determine the essence and structure of a music teacher's professional and personal qualities through the analysis of philosophical, psychological-pedagogical, and musical-methodical works.

The research methodology is founded on the complex application of methods of analysis (of scientific literature to determine teachers' productive professional and personal qualities), generalisation (of theoretical provisions for the development of future teachers' professional and personal qualities), and synthesis (of scientific theory and practice in order to determine the nature and structure of professional and personal qualities of this specialist). It is noted that the essence and structure of a music teacher's professional and personal qualities should be determined by taking into account the specifics of music and pedagogical activities and teachers' social status, educational values and educational value of music, professional erudition and teaching competency, teachers' pedagogical talent and creativity.

The study's findings include the author's definition and the structure of a music teacher's professional and personal qualities. A music teacher's professional and personal qualities are defined as a complex of professional and pedagogical, musical and creative, social and personal competency characteristics that are developed during the learning and professional activity process and ensure their effectiveness. Three dominant components represent the structure of a music teacher's professional and personal qualities: 1) professional and pedagogical qualities (professional motivation, education and value orientation, pedagogical tact, pedagogical style, professional image); 2) musical and creative qualities (musicality and musical talent, musical and methodical ability, creativity, musical and performing mobility, stage adaptability); 3) socio-personal qualities (social activity, emotional stability, character traits, erudition, authority and leadership). It has been ascertained that the professional and personal qualities of a music teacher are competency characteristics, which ensures the effectiveness of music teaching and creative music activities.

Key words: professional and personal qualities, structure of a music teacher's professional and personal qualities, music teacher.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

© Малахова М.О., 2021

Постановка проблеми.

Реформування системи вищої освіти в Україні відповідно до вимог Болонської декларації передбачає впровадження у практику нової освітньої парадигми, де центром освітнього процесу стає особистість, її здібності, індивідуальні особливості, потенційні можливості тощо. У зв'язку з цим актуалізується завдання вищої школи щодо підготовки компетентного конкурентоспроможного фахівця в галузі мистецької освіти, який характеризується високим ступенем мотивації до обраної професії, відповідними морально-етичними якостями, здатністю забезпечити естетичний розвиток школярів засобами музичного мистецтва.

Для ефективного формування у майбутніх учителів музичного мистецтва професійно-особистісних якостей необхідним є вивчення сутності й структури досліджуваного феномена та значення професійно-особистісних якостей для музично-педагогічної діяльності вчителя. На виконання цього завдання спрямовано наш науковий пошук.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Сучасні вимоги до якостей особистості вчителя сформульовано у наукових працях вітчизняних дослідників філософії освіти: В. Андрущенко [1], Л. Губерського, І. Надольного [17], В. Кременя, М. Горлача [18], В. Огнев'юка [10] та ін. Психологічний аспект професійної діяльності вчителя та роль у цьому процесі професійно-особистісних якостей досліджено А. Готсдінером [2], С. Максименком [7], А. Марковою [8] та ін. Значення професійно-особистісних якостей у формуванні педагогічної майстерності та педагогічного професіоналізму вчителя розкрито у працях Н. Гузій [4], І. Зязюна [5], С. Сисоєвої [14], М. Фіцули [19] та ін. Формуванню й розвитку фахово необхідних якостей учителя музичного мистецтва у процесі фахової підготовки присвячено наукові дослідження І. Коваленко [6], М. Моїсєєвої [9], О. Олексюк [11], Т. Пляченко [12] та ін.

Водночас формування професійно-особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва потребує визначення їхньої сутності й структури, що й зумовило актуальність цього дослідження.

Мета статті — на основі аналізу філософських, психолого-педагогічних та музично-методичних праць визначити сутність і структуру професійно-особистісних якостей учителя музичного мистецтва.

Методологія дослідження ґрунтується на: 1) загальнотеоретичних положеннях філософії, психології та педагогіки щодо розвитку особистості в системі вищої освіти й фахових вимог до вчителя, провідних концепціях у галузі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; 2) комплексному застосуванні методів аналізу (наукової літератури з метою визначення продуктивних професійних та особистісних якостей учителя), узагальнення (теоретичних положень щодо формування у майбутніх учителів професійно-особистісних якостей), синтезу (наукової теорії та практики професійної діяльності вчителя музичного мистецтва з метою визначення сутності й структури професійно-особистісних якостей цього фахівця).

Виклад основного матеріалу. Новий статус учителя музичного мистецтва як ретранслятора духовного надбання нації має вирізняти високий рівень фахової компетентності та особистісних якостей, здатність до творчості та опанування нової технології фахової діяльності відповідно до сучасних вимог, які висуває перед учителем європейська спільнота.

Як підкреслює Ж. Делор (J. Delor — французький економіст і політик, видатний європейський діяч, президент Європейської комісії (1985–1995)), учитель має встановити новий тип відносин зі своїми учнями, переходити від ролі «соліста» до ролі «акомпаніатора», бути віднині не стільки розповсюджувачем інформації, скільки провідником учня в його пошуку, організації та застосуванні знань, спрямовувати думки, а не моделювати їх, суворо дотримуючись фундаментальних цінностей, які є дороговказами життя [20, 150].

Формування у майбутніх учителів такого стилю педагогічної діяльності має здійснюватися під час навчання у ЗВО. Саме на відповідності системи вищої освіти вимогам суспільства щодо культурного виміру особистості акцентує увагу В. Огнев'юк, зазначаючи, що, розвиваючи у своїх вихованців певні особистісні та громадянські якості, сучасна професійна освіта має забезпечити поєднання підготовки висококваліфікованого, конкурентоспроможного на ринку праці фахівця і водночас плекання особистості з притаманною їй високою культурою та здатністю до продукування культури [10, 279–282].

Учителя нового типу мають характеризувати такі якості: висока громадянська відповідальність і соціальна активність; любов до дітей, потреба і здатність віддати їм своє серце; справжня інтелігентність, духовна культура, бажання і вміння працювати разом з іншими; високий

професіоналізм, інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей та ухвалення творчих рішень; потреба у постійній самоосвіті та готовність до неї; фізичне і психічне здоров'я, професійна працездатність. Але провідну роль у професіограмі вчителя посідає спрямованість його особистості (соціально-етична, професійно-педагогічна, пізнавальна), що є тим каркасом, навколо якого компонується основні професійно значущі властивості особистості педагога [15, 30–34].

У цьому контексті слід зауважити, що високі морально-етичні якості вчителя музичного мистецтва, його професійно-педагогічна вмотивованість та музично-методична компетентність можуть забезпечити успішність навчання і виховання школярів засобами музики.

Важливо пам'ятати, що професія вчителя не є непорушною, монолітною за своїм сутнісним змістом «конструкцією». Учитель — особистість, що прагне до самоосвіти й самовдосконалення, прагне вчитися і, головне, «він повинен бути людиною, що супроводжує процес самопізнання і саморозвитку дитини, скеровує й динамізує його відповідно до конкретних сутнісних задатків кожного школяра. <...> Сьогодні не можна звести навчальний процес лише до засвоєння учнем суми знань, а треба навчити його вчитися застосовувати набуті знання та інформацію <...>» [18, 137]. Учитель — це творча, динамічна особистість, що крокує в реальному часі з постійним поглядом у майбутнє.

Видатний освітній діяч і педагог К. Ушинський зазначав, що у вихованні все має ґрунтуватись на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається із живого джерела людської особистості. Ніякі статути і програми, ніякий штучний організм закладу, як би хитро він не був придуманий, не може замінити особистості у справі виховання. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна створити характер [16, 63–64].

Високі вимоги до якостей особистості вчителя висувають і сучасні науковці В. Андрущенко та Л. Губерський, наголошуючи, що вчителем може стати людина, яка володіє необхідними для реалізації цієї професії характеристиками — «педагогічними параметрами». На думку дослідників, ці параметри поділяються на дві групи: вроджені, які характеризують учителя як людину глибокої і невичерпної сердечності, душевної теплоти й любові до своїх вихованців; і набуті під впливом середовища й культури в процесі навчання, виховання та самовиховання — здатність учителя бачити в кожному вихованцеві особистість, глибока віра в можливість успішного виховання кожної дитини, вміння проникнути в духовний світ свого вихованця, здатність педагога до терпіння, сердечності, чуйності, терпимість та інші емоційно-чуттєві якості мають поєднуватись

із високими інтелектуальними характеристиками вчителя [17, 448–451].

У дослідженні феномену професійно-особистісних якостей науковці акцентують увагу на тому, що саме специфіка педагогічної діяльності визначає формування й розвиток відповідних якостей особистості вчителя.

Аналізуючи психологічний аспект праці вчителя, А. Маркова виокремлює три основні складові процесу: педагогічну діяльність, педагогічне спілкування, особистість учителя (як стрижневий чинник, що зумовлює професійну позицію в діяльності та спілкуванні), і дві складові результату: навченість і вихованість школярів. Актуальними для нашого дослідження є визначені А. Марковою професійно важливі якості, які характеризують: педагогічну діяльність (педагогічна ерудиція та цілепокладання, мислення, інтуїція, імпровізація, спостережливість, пильність, слух, оптимізм, винахідливість, передбачення, прогнозування, рефлексія); педагогічне спілкування (педагогічний такт, емпатія, товариськість, педагогічна етика); особистість учителя (мотивація та педагогічна спрямованість, перцептивно-рефлексійні та конструктивно-проектувальні здібності); позитивну Я-концепцію та емоційність, новаторство; здатність до навчання школярів (мотивація до психологічної діагностики учнів у процесі навчання, специфічне діагностичне мислення, діагностичні здібності); вихованість і здатність до виховання школярів (мотивація до подальшого професійного росту, до самостійного вибору і творчого розв'язання педагогічних завдань) [8, 6–75].

Визначення професійно-особистісних характеристик учителя, на думку С. Максименка, ґрунтується на розумінні об'єкта педагогічного процесу та педагогічних завдань — озброїти людину міцними і глибокими знаннями основ наук, усебічно розвинути її здібності. Зважаючи на означені факти, науковець висуває такі вимоги: учитель (викладач) має бездоганно володіти знаннями та вміннями зі свого предмета та постійно оновлювати їх, має орієнтуватись у віковій психології, уміти передавати знання та організувати пізнавальну і трудову діяльність учнів, має бути ініціативним та дієвим у своєму професійному розвитку. Великого значення С. Максименко надає наявності таких якостей особистості вчителя, як впливовість і контактність, образність, культура мови, переконливість, принциповість, а також його позитивним рисам характеру (любві до своєї професії, до учнів, вимогливості й чуйному ставленню до них, педагогічному такту) [7, 358–359].

Вимоги до особистості вчителя із позиції загальнолюдського характеру педагогічної діяльності (безпосередньої взаємодії «людина — людина») висуває і фахівець у галузі музичної психології А. Готсдінер, зазначаючи, що

успішність освітнього процесу суттєво залежить від наявності певних професійних компетентностей та педагогічної обдарованості вчителя. Серед важливих професійних якостей учений виділяє комунікативні здібності, особистісні якості та характерологічні особливості педагога. Розуміючи педагогіку не тільки як ремесло і професію, а як науку і мистецтво, А. Готсдінер закликає вчителя до постійного збагачення своїх знань, до вироблення особистої педагогічної техніки — уміння адаптувати навчальний матеріал і доносити його до свідомості учнів [2, 149–150].

Проблему розвитку професійно-особистісних якостей і необхідних фахових компетентностей науковці репрезентують через категорію педагогічної майстерності, трактуючи її як сукупність якостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога. Складовими професійної майстерності М. Фіцула визначає професійні знання, педагогічну техніку, педагогічні здібності, педагогічну моральність, професійно значущі якості, зовнішню культуру [19, 57].

На думку І. Зязюна, Л. Крамущенко, І. Кривоноса, комплекс важливих властивостей учителя, які забезпечують високий рівень його професійної майстерності, складають: гуманістична спрямованість діяльності вчителя (ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації, спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків); його професійна компетентність (знання вчителя звернені, з одного боку, до дисципліни, яку він викладає, а з іншого — до учнів, психологію яких мусить добре знати); педагогічні здібності (комунікативність, перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування, креативність); педагогічна техніка (уміння застосовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, прийоми володіння собою (своїм організмом, настроєм, мовленням, увагою й уявою) і прийоми впливу на інших (вербальними і невербальними засобами) [5, 30–36].

Педагогічна майстерність як характеристика високого рівня педагогічної діяльності лежить в основі педагогічного професіоналізму. Н. Гузій розглядає професіоналізм педагога як психолого-педагогічний феномен, як індивідуальну проекцію соціально детермінованих норм та еталонів висококваліфікованої професійно-педагогічної праці на рівні культури її здійснення, а також визначає її як складне інтегративне динамічне багатоступеневе утворення, що зумовлює продуктивність педагогічної діяльності (зовнішній план) і розвиненість особистості педагога-професіонала (внутрішній план) у діалектичній єдності культуровідповідної професійно-педагогічної позиції, компетентності та культури

педагогічного мислення, емоційно-почуттєвої й поведінкової культури [4, 17].

Більш високими рівнями професіоналізму є педагогічна творчість та новаторство. С. Сисоєва у творчому вчителеві вбачає насамперед творчу особистість із високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності, і яка внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває уміннями формувати творчу особистість учня у навчально-виховному процесі. Серед специфічних особистісних якостей, що характеризують наявність у вчителя педагогічної креативності, дослідниця виділяє такі: любов до дітей, безкорисність, сміливість, готовність до розумного ризику в професійній діяльності, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм [14, 97–99].

Психологічними передумовами педагогічної творчості М. Фіцула визначає професійно-специфічні здібності й трактує їх як сукупність індивідуально-психологічних якостей особистості, що сприяють успішній педагогічній діяльності, та розподіляє на такі групи: організаторсько-педагогічні, дидактичні, перцептивні, комунікативні, сугестивні, гносеологічно-дослідницькі, науково-пізнавальні [19, 54].

Визначальними у формуванні професійно-особистісних якостей учителя музичного мистецтва є музичні здібності. Б. Теплов репрезентує музичні здібності особистості через музичну обдарованість людини — своєрідну якісну комбінацію здібностей, від якої залежить успішність музичної діяльності. На думку вченого, музикальність визначають три основні музичні здібності: 1) відчуття ладу, тобто здатність емоційно розрізняти функції звуків мелодії — емоційний або перцептивний компонент музичного слуху; 2) здатність до слухового уявлення, тобто здатність довільно використовувати слухові уявлення — слуховий або репродуктивний компонент музичного слуху; 3) музично-ритмічне відчуття, тобто активно (рухово) переживати музику, відчувати виразність музичного ритму і точно відтворювати його. Проте означені здібності не існують незалежно одна від одної. Вони виникають і розвиваються у практичній музичній діяльності й, розкриваючи окремі її види, не можуть існувати окремо. А співвідношення певних здібностей і зумовлює якісну індивідуальну характеристику особистості [13, 24–316].

Дослідники у галузі музичної педагогіки та фахової підготовки вчителя музичного мистецтва наголошують на тому, що розвиток професійних і особистісних якостей, музичних здібностей та музично-педагогічної майстерності вчителя відбувається з урахуванням поліаспектної

діяльності вчителя-музиканта за умови чіткої педагогічної спрямованості його особистості.

Саме спрямованість окремих видів діяльності музиканта-педагога, як зауважує О. Олексюк, визначає комплекс його професійно значущих якостей. Зокрема, вирішення організаційно-управлінських проблем впливає на формування організованості, ініціативності, відповідальності (якостей, пов'язаних зі здатністю до самоорганізації й саморегуляції дій); професійне спілкування, взаємодія з людьми — на розвиток комунікативних якостей та емпатії (уміння встановлювати взаємовідносини з колективом, володіти культурою демократичного спілкування); дослідницький пошук формує ціннісні орієнтації, ідеали, світоглядні настанови; творчість впливає на розвиток музично-творчих здібностей (здатності до переживання музичних образів, побудови художньої моделі цілого, розуміння логіки музичної думки); гуманістичний смисл педагогічної діяльності передбачає наявність толерантності та справедливості, ціннісного ставлення до особистості дитини, прагнення до самовдосконалення [11, 165–172].

До групи особистісних компетенцій, які має опанувати майбутній учитель музичного мистецтва, Т. Пляченко зараховує особистісні якості, індивідуальні психологічні особливості, здібності, стиль роботи, творчий імідж. Професійно-педагогічні компетентності цього фахівця дослідниця репрезентує такими складовими, як аксіологічна настанова, фахові знання, спеціальні навички, уміння, володіння фаховими методиками [12, 18].

У науковому дослідженні І. Коваленко компонентну структуру професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики як диригентів-хормейстерів представлено такими складовими: мотиваційно-оцінний, комунікативно-організаційний, емоційно-вольовий і діяльнісно-творчий компоненти. Мотиваційно-оцінний визначає ставлення вчителя музики до хормейстерської діяльності та усвідомлення важливості самооцінювання й коригування професійно-особистісних якостей. Комунікативно-організаційний компонент характеризує потенційні можливості співпраці учителя музики з хором колективом, уміння організувати його на засадах толерантності та емпатії. Емоційно-вольовий визначає розвиненість емоційно-вольових властивостей майбутнього вчителя музики як диригента-хормейстера, що виявляється у наполегливості, ініціативності, цілеспрямованості, самостійності, здатності активно і впевнено впливати на хорівий колектив, в артистизмі, умінні здійснювати саморегуляцію свого емоційного стану та глибоко відчувати, виразно й мімічно точно передавати емоції учасникам колективу. Діяльнісно-творчий компонент розкриває спрямованість майбутнього вчителя музики на творчу діяльність і характеризує здатність до педагогічної творчості

як інтегративної якості особистості, яка поєднує фахову спрямованість, самоусвідомлення, саморозвиток, самовдосконалення та прагнення до особистісного і професійного зростання [6, 10].

М. Моїсеєва досліджує формування професійних якостей майбутнього вчителя музики у контексті спільної музично-виконавської діяльності (на матеріалі концертмейстерського класу), яку визначає як «діяльність із самореалізації та розвитку особистості в ансамблі». На думку дослідниці, спільне музикування орієнтоване на творчий процес і є внутрішньо мотивованим, відповідно, самовдосконалення індивідів, розвиток їхніх музичних та педагогічних якостей є продуктом цієї діяльності [9].

Домінантною дефініцією свого дослідження М. Моїсеєва визначає ансамблеву компетентність як професійно важливу якість, що передбачає здатність до орієнтації в різних ситуаціях музично-виконавської взаємодії та виявляється у розмірності й адекватності агогічних, динамічних, метроритмічних намірів партнерів, ідентичності їх інтонаційно-синтаксичної, артикуляційної, віртуозно-технічної культури в кожному конкретному мікроепізоді партитури. Структуру ансамблевої компетентності вчителя музики представлено трьома складовими: професійні музично-теоретичні та психолого-педагогічні знання; відчуття ансамблю (увага, музична пам'ять; музично-ритмічне чуття, музично-слухові уявлення; емпатійність, артистизм, комунікативність); інтуїція та антиципація, які є основою для формування професійних навичок ансамблевого музикування (акомпанування): слухового контролю, виконавського ансамблю, вербалізації змісту музичного твору, невербального спілкування, перешкодостійкості [9, 49–143].

На підставі аналізу наукових праць та узагальнення філософських, психолого-педагогічних і музично-методичних положень щодо досліджуваної проблеми ми визначили сутність і структуру професійно-особистісних якостей учителя музичного мистецтва.

Професійно-особистісні якості вчителя музичного мистецтва тлумачимо як сукупність професійно-педагогічних, музично-творчих і соціально-особистісних компетентнісних характеристик, які розвиваються у процесі навчання, вдосконалюються у фаховій діяльності та забезпечують її ефективність.

Відповідно до авторської дефініції, структуру професійно-особистісних якостей учителя

музичного мистецтва репрезентуємо трьома доміантними складовими:

1. Професійно-педагогічні якості розглядаємо як мотиваційно-ціннісні характеристики вчителя музичного мистецтва, які зумовлюють рівень його педагогічної спрямованості. До них зараховуємо професійну умотивованість, освітньо-ціннісну зорієнтованість, педагогічний такт, педагогічний стиль, професійний імідж.

2. Музично-творчі якості зумовлюються належним рівнем розвитку музичних здібностей, музично-виконавських і музично-творчих умінь, формуються під час навчання та розвиваються в процесі музично-педагогічної діяльності. Їх складають музикальність та музична обдарованість, музично-методична спроможність, креативність, музично-виконавська мобільність, сценічна адаптивність.

3. Соціально-особистісні якості розуміємо як синтез природних і набутих у процесі навчання індивідуальних особливостей педагога, що характеризують здатність дотримуватись етичних норм поведінки в суспільстві, колективі та складають основу власного підходу вчителя до музично-педагогічної діяльності. Їх характеризують соціальна активність, емоційна стабільність, риси характеру, ерудованість, авторитетність та лідерство.

Найвищими і більш довершеними якостями вчителя музичного мистецтва є, на нашу думку, соціально-особистісні, які формуються на основі професійно-педагогічних і музично-творчих та пов'язані із набуттям професійного досвіду.

Детальному обґрунтуванню змісту означених складових професійно-особистісних якостей буде присвячено окрему наукову статтю.

Висновки. Отже, аналіз філософських, психолого-педагогічних і музично-методичних праць дав змогу схарактеризувати професійно-особистісні якості як важливу складову професійної майстерності та педагогічного професіоналізму вчителя; визначити сутність і структуру професійно-особистісних якостей учителя музичного мистецтва як компетентнісних характеристик, наявність яких забезпечує успішність музично-педагогічної та музично-творчої діяльності.

Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми. Наш подальший науковий пошук буде спрямовано на двивчення методики формування професійно-особистісних якостей студентів-інструменталістів в умовах університетської освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Особистість учителя як предмет філософсько-педагогічної рефлексії. Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. Київ: Педагогічна преса, 2007. № 2. С. 5–12.

2. Готсдинер А.Л. Музыкальная психология. Москва: Мысль, 1993. 190 с.
3. Губерський Л., Андрущенко В. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. Київ: МП Леся, 2008. 516 с.
4. Гузій Н.В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2007. 40 с.
5. Зязюн І.А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність: підруч. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.
6. Коваленко І.Г. Методика формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2008. 21 с.
7. Максименко С.Д., Зайчук В.О., Клименко В.В., Папуча М.В., Соловієнко В.О. Загальна психологія: підруч. / за заг. ред. С.Д. Максименка. 2-ге вид. Вінниця: Нова Книга, 2004. 702 с.
8. Маркова А.К. Психология труда учителя: кн. для учителя. Москва: Просвещение, 1993. 192 с.
9. Моїсєєва М.А. Спільна музично-виконавська діяльність як засіб формування професійних якостей учителя музики (на матеріалі концертмейстерського класу): дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 1998. 248 с.
10. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: монографія. Київ: Знання України, 2003. 450 с.
11. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посіб. Київ: КНУКиМ, 2006. 188 с.
12. Пляченко Т.М. Педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2011. 36 с.
13. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. Москва; Ленинград: АПН РСФСР, 1947. 355 с.
14. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підруч. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.
15. Слостєнин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика: учеб. пособ. для студ. пед. учебн. заведений / под ред. В.А. Слостєнина. Москва: Академия, 2002. 576 с.
16. Ушинський К.Д. Зібрання творів: у 6 т. Київ: Рад. школа, 1952. Т. 4. 518 с.
17. Філософія: навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. 8-ме вид. Київ: Вікар, 2011. 457 с.
18. Філософія: підруч. для вищої школи / за заг. ред. В.Г. Кременя, М.І. Горлача. Харків: Прапор, 2004. 736 с.
19. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ: Академвидав, 2014. 456 с.
20. Edukacja-jest w niej ukryty skarb / red. J. Delors. Warszawa: UNESCO, 1998. 288 s.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V. (2007). Osobystist uchytelia yak predmet filozofsko-pedahohichnoi refleksii. *Vyshcha osvita Ukrainy: teoret. ta nauk.-metod. chasopys*, Kyiv: Pedahohichna presa, 2, 5–12 (in Ukrainian).
2. Gotsdiner, A. L. (1993). *Muzykalnaia psikhologiiia*. Moskva: Mysl, 190 p. (in Russian).
3. Huberskyi, L. & Andrushchenko, V. (2008). *Filosofia yak teoriia ta metodolohiia rozvytku osvity*. Kyiv: «MP Lesia», 516 (in Ukrainian).
4. Huzii, N. V. (2007). *Katehoriia profesionalizmu v teorii i praktytsi pidhotovky maibutnioho pedahoha: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04*, Kyiv, 40 (in Ukrainian).
5. Ziazium, I. A., Kramushchenko, L. V. & Kryvonos, I. F. (1997). *Pedahohichna maisternist: pidruchnyk*. Kyiv: Vyshcha shkola, 349 (in Ukrainian).
6. Kovalenko, I. H. (2008). *Metodyka formuvannia profesiino-osobystisnykh yakosteï maibutnykh uchyteliv muzyky v protsesi vyvchennia dyryhentsko-khorovykh dystsyplin: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02*, Kyiv, 21 (in Ukrainian).
7. Maksymenko, S. D., Zaichuk, V. O., Klymenko, V. V., Papucha, M. V. & Soloviienko, V. O. (2004). *Zahalna psykhologiiia: pidruchnyk*. Za zah. red. S. D. Maksymenka, 2-e vyd., Vinnytsia: Nova Knyha, 702 (in Ukrainian).
8. Markova, A. K. (1993). *Psikhologiiia truda uchitelia: kn. dlia uchitelia*. Moskva: Prosveshchenie, 192 (in Russian).
9. Moisieieva, M. A. (1998). *Spilna muzychno-vykonavska diialnist yak zasib formuvannia profesiinykh yakosteï uchytelia muzyky (na materialii kontsertmeisterskoho klasu): dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02*, Kyiv, 248 (in Ukrainian).
10. Ohneviuk, V. O. (2003). *Osvita v systemi tsinnosteï staloho liudskoho rozvytku: monohrafiia*. Kyiv: Znannia Ukrainy, 450 (in Ukrainian).
11. Oleksiuk, O. M. (2006). *Muzychna pedahohika: navch. posib*. Kyiv: KNUKiM, 188 (in Ukrainian).

12. Pliachenko, T. M. (2011). Pedagogichni zasady pidhotovky maibutnioho vchytelia muzyky do roboty z uchnivskymy muzychno-instrumentalnymy kolektyvamy: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04, Kyiv, 36 (in Ukrainian).
13. Teplov, B. M. (1947). Psihologiiia muzykalnykh sposobnostey. Moskva; Leningrad: APN RSFSR, 355 (in Russian).
14. Sysoieva, S. O. (2006). Osnovy pedagogichnoi tvorchosti: pidruchnyk. Kyiv: Milenium, 344 (in Ukrainian).
15. Slaktionin, V. A., Isaiev, I. F. & Shiiianov, E. N. (2002). Pedagogika: ucheb. posobie dlia stud. ped. uchebn. Zavedenii. Pod. red. V. A. Slaktionina, Moskva: Akademiia, 576 (in Russian).
16. Ushynskiy, K. D. (1952). Zibrannia tvoriv: u 6 t., Kyiv: Rad. shkola, T. 4, 518 (in Ukrainian).
17. Huberskyi, L. V., Nadolnyi, I. F., Andrushchenko, V. P. et al (2011). Filosofiia: navch. posib. Za red. I. F. Nadolnoho, 8-e vyd, Kyiv: Vikar, 457 (in Ukrainian).
18. Filosofiia: pidruchnyk dlia vyshchoi shkoly. (2004). Za zah. red. V. H. Kremenia, M. I. Horlacha, Kharkiv: Prapor, 736 (in Ukrainian).
19. Fitsula, M. M. (2014). Pedagogika vyshchoi shkoly: navch. posib. 2-e vyd., dop., Kyiv: Akademyvdav, 456 (in Ukrainian).
20. Edukacja-jest mniej ukryty skarb. (1998). Red. J. Delors, Warszawa: UNESCO, 288 (in Polish).

Стаття надійшла до редакції 09.09.2021.

Прийнято до друку 04.10.2021.